

I FRA KUNST TIL POLITIK

Min tidsregning begynder den 4. august 1914.

Fra da af steg barometret:
13 millioner døde
11 millioner krøblinger
6 milliarder projektiler
50 milliarder kubikmeter gas

Hvad er „personlig udvikling“? Ingen udvikler sig „personligt“. Det er altså noget andet, der udvikler folk. Krigen rejste sig foran de tyve-årige. Skæbne. Den gjorde alle andre læremestre overflødige.

München sommeren 1914. Jeg var volontør på Hofteatret og læste kunsthistorie, filosofi og germansk på universitetet.

På Hofteatret spiller man først og fremmest det klassiske drama, så kommer Wildenbruch, Anzengruber osv. Som et særligt fremstød inden for det moderne gør Ibsen, Rosenows „Kater Lampe“ osv. sig gældende. To retninger bekæmper hinanden. På den ene side står Lützenkirchen (elev af Posart), på den anden side står Steinrück som repræsentant for det moderne berlinerteater. Intet forsøg på nogen som helst scenisk eller dramaturgisk eksperimenteren.

Hvad kammerspillene angår, dominerer Hauptmann, Strindberg og Wedekind repertoiret. Desuden Oscar Wilde, franskmændene og det moderne salonstykke, hovedsagelig kommercielt teater.

Men det krøb nærmere – vejene snoede sig i al deres uvæsentlighed for at undgå det, som alle anede, men som man ikke ville vedgå over for sig selv. Man bedøvede sig med national larm, som så senere blev god tone og som i hysterisk stivsindethed udartede til psykose.

Man kan ikke komme til mig og sige, at jeg ikke er nogen „god tysker“. Min familie er en gammel præstefamilie, jeg er opdraget nationalt, men jeg ved, hvordan min stadig strengt nationalt sindede

far rystede ved tanken om, at osse jeg skulle indkaldes, og det glædede ham, at jeg på den første session fik foreløbig på grund af almindelig legemlig svaghed.

National?! Mine øjne skinnede ligesom alle andre da man på kejserens fødselsdag marcherede med piber og trommer i Spiegelslustberg (Marburg). Skolen huede mig ikke. De dagligdagsgogers tørhed og den småborgerlige opdragelse bidrog til, at jeg fulgte egne tankegange uden for de tvungne skolefag. Jeg mødte mig sammen med to venner, de malede, jeg skrev digte.

Mine forældre kom fra landet. Der blev jeg født. Fem søre og tre sønner. Bønder. Marburg forekom mig at være en storby med sine mange indbyggere og studenterne, som med deres fædres penge og penge geder huer virkede som „væsener fra en højere verden“. I Marburgs trange kroge boede vi mellem borgere, håndværkere og

Jeg gik ikke i forberedelsesskolen, som dengang blev oprettet som slutning til de højere læreanstalter, men derimod i folkeskolen, som var min fars udtrykkelige ønske; han kom fra en landlig-jødisk familie. Dens princip var sand kristendom, så vidt det var muligt i disse forhold. (Hvad overbærenhed med andres fejl angik, hensyn til forståelse, godhed, tolerance og absolut mangel på hensyn for den ydre verden, politik og ærgerrighed efter højere erkendelse, jeg aldrig mødt enklere mennesker og bedre kristne end mine forældre og min farbror).

Det er ikke meningen at skrive familiekronike her. Men det er tone at man godt kan være kommunist uden at være af jødisk afstamning, vil jeg endnu en gang fremføre:

Die Welt am Montag, Berlin. Uddrag af nummer 11, 11. marts 1927. Erwin Piscator. De har bedt os om at skrive følgende: „I en del af pressen udspreder man et rygte om, at jeg egentlig hedder Samuel Fischer og er indvandringsjøde. Det er desværre ikke tilfældet. Jeg ville have taget til genmæle imod rygtet, hvis det ikke var blevet brugt af modparten som et argument imod mit arbejde. Men jeg vil herskaberne, som interesserer sig for min afstamning, beære mig med Deres besøg, så jeg støttet til „mine“ gamle bibler kan vise Dem, at jeg samme er blevet nyoversat af min stamfader (pater) i teologi, først i Strassburg, siden i Herborn (ovenfor Nassau)) Johannes Piscator, hvis opgave det var at oversætte den lutherske oversættelse. Udgaven udkom i årene

sammen med 200 andre værker af samme forfatter vakte den dengang umådelig opsigt."

Selv om jeg adskiller mig noget fra hin Johannes Piscator, så tror jeg dog, at der er blevet nogle dråber af denne alvorlige, uhumoristiske protestantisme tilbage i mit blod, som osse nok stadig er blandet med det huguenottiske. Jeg ville i hvert fald ikke være præst, sådan som min far så gerne havde set det. En anden tribune forekom mig at være vigtigere.

Naturligvis blev jeg afvist, blot jeg ytrede ønsket om at gå til teatret. Jeg hørte alt det, som jeg selv siger til skuespillerne i dag: Opgiv det erhverv, det er tilfældigt og vanskeligt, selv talenter har svært ved at slå sig igennem. Misundelse og unåde breder sig over det hele. Og endnu i dag kan jeg høre min bedstefar sige med stærk betoning på „skue“: „Vil du være skuespiller?!“ Som var det zigøjner, vagabond eller noget i den retning.

Da jeg skulle ud af denne borgerlighed, da jeg skulle stryge denne småborgerlighed af mig, fik jeg hjælp af borgerforagteren Nietzsche og æsteten og snobben Wilde og af alle dem, der dengang har ironiseret over, bekæmpet eller fortolket de sidste halvtreds års morbide borgerlige samfund.

Fra mit bibliotek: Heinrich Mann, Thomas Manns „Døden i Venedig“, Tolstoj, Zola, Werfel, Rilke, Rimbaud, Stefan George, Heym, Verlaine, Maeterlinck, Hofmannsthal, Brentano, Klabund, Strindberg, Wedekind, Messers „Psykologi“, Wundt, Windelband, Fechner, Schopenhauer. Derimellem stod bl.a. osse Otto Ernst, Conan Doyle, A. De Nora.

Alt i alt herskede hin typiske weltschmerzliche, resignerende, selvfor nægtende stemning, der endnu syntes at være blevet tilbage fra 'fin de siècle', en 'laissez faire, laissez aller', som stod så mærkværdigt i kontrast til den febrilske politiske og økonomiske aktivitet. Jeg havde i hvert fald ingen anelse om nogen som helst sammenhæng: for mig så socialister ud til at være mænd med Mefistoskæg og de kendte røde huer. Når man ikke vidste, hvem eller hvad man skulle vende sig imod, lod det ikke til, at der var andet at gøre end at svømme med denne grødagtige, brede strøm.

Nu: det store tyske hurra, krigsbegejstringen. Alt omkring mig var krigsfrivilligt. Jeg var ikke. En følelsessag, ikke af overbevisning. Neutral. Masserne drog gennem Münchens gader, sang, drak sig fulde

og holdt taler. En dag – vi stod allesammen med hatten
man brølede for gud ved hvilken gang Tysklandssangen
string (mens det løb en iskoldt ned ad ryggen ved tan
eget mod) – hørte jeg pludselig et par ægte münchenere
mig: „Du, se engang, ham dér, han tager ikke hatten af,
spion!“ Man opfordrede manden til at tage hatten af,
for at gøre det begyndte han (dumt nok) at løbe. Alle ef
brølet: „En spion, en spion!“ Han blev fanget og gennet
nu drog massen – hvis begejstring ikke længere kendte n
– ud til „deres konge“. Imens drog de blomstersmykked
banegården. En vanvittig rus, der var modbydelig og s
mig med; derom vidner dette digt, der blev skrevet i
augustdage.

Tænk nu på hans tinsoldater

Du skal græde, moder, græde –
husk din dreng, den endnu spæde,
legede med tinsoldater,
lod dem skyde med granater,
så de døde hver og en.

Og din dreng er blevet voksen,
din soldat er blevet voksen,
ligger i en skyttegrav.

Du skal græde, moder, græde –
når du læser: „Heltedød.“
Tænk nu på hans tinsoldater . . .
lod dem skyde med granater . . .
så de døde hver og en . . .

Så meget mere uforståeligt forekom det mig, der dengang
at en hel generation, som til stadighed havde diskuteret
hed og personlighedens udvikling, forfaldt til den almindel
rus uden den ringeste modstand, og at hele Europas å
med få undtagelser rejste sig som en mand, der vil forsvar
ste goder“, som den før havde betragtet med skepsis,
mere med pennen end med geværet. Opstand mod „fjer
stoj og Dostojevskij og Pusjkin og Zola og Balzac og Au
og Shaw og Shakespeare, og i tornysteret havde de dere
Nietzsche. Denne generation beseglede dermed sin ån

Hvad den end har tænkt og hvad den end har gjort, blev det den 4. august klart, at den intet havde gjort og intet havde tænkt.

Vi unge havde ingen fører, som holdt os tilbage, ingen, der sagde et menneskeligt ord, som vi havde kunnet klamre os til. Jeg og sikkert mange andre var grænseløst skuffet. Man havde ingen erfaring. Alligevel havde jeg hele tiden forudanelser om krigen, i 1912 og i 1913 og mærkværdigt nok helt umotiveret i april 1914; jeg skrev mine bange anelser ned i digte som dette:

Krig!

(Af et digt)

Jeg kan føle den.

Krig! - ? -

Hvem siger krig? Skræmt bort fra reden
tæller tankekuldet sønderrevne øjne,
struber, der er flået op af angst,
underliv, forrevne af kugler, pladrede af blod,
i hundrede års opdæmmede smerte,
milliarder af på forhånd forsagede kvindenætter!

Krig!

Flygt: Bekrig krigen!

Men et individuelt oprør mod krigen forekom mig at være vanvittigt, og da jeg fik indkaldelsesordren, fulgte jeg den som „skæbnens kald“. Tanken om at afslå krigstjeneste end ikke foresvævede mig. Kejserens parole: „Jeg kender ingen partier længere!“ og socialdemokraternes overbeviste følgeskab gjorde forvirringen fuldkommen.

Det nåede ikke frem til offentligheden, at Ledebour, Lensch og Liebknecht den 3. august havde afleveret en resolution om at afslå krigskreditterne til den socialdemokratiske rigsdagsfraktions besluttende forsamling, at 300 arbejdere i Neukölln havde demonstreret mod krigen og var blevet sat fast, og at Rosa Luxemburg fortvivlet brast i krampegråd ved meddelelsen om, at SPD havde været med til at bevilge krigskreditterne.

I januar 1915 luntede jeg på kommando over den overisede eksercérplads, dengang var soldaterne stadig klædt i blåt og rødt; kraven

stod 10 centimeter fra halsen, buksebaggen hang nede om den ene fod en nr. 42-sko, på den anden en nr. 39; den kasket strammede om hovedet (først da underofficeren h den ned om ørerne på mig, gik det op for mig, at man vaske den), og man hersede med os, så „vandet kogte karlene“. Den store tid blev værdigt forberedt. Små folk h den. Det var dem, man først vendte sig imod:

De mennesker, forhenværende murere og slædeslige, nu håndlangere for militarismen, underof underkorporaler pralede af, at de vovede at gribe lene, som ved enhver hæsleg berøring trak sig til sneglen til sit hus; og sjælene vidste, hvorfor krop brogede som til fastelavn: fordi de måske skulle Dø – – – kan I høre det, ja, jer underofficerer, kvæ soldateruniform! Ved I, hvad det vil sige at dø for delse: nej, nej og atter nej! I bondekarle beregn efter gødningen – hvorfor kan man ikke vende k og smadre den i grødhovedet på en af disse sj dere?

Ah, systemet er godt, og bøddelknægten arbejdsomt: åget strammer over nakken på alle, som kun de at gøre sig klart, at de jo tilsammen udgør stat ten, uden hvilken staten er en krop uden lemmer og rund som en billardkugle!

Vi venter på denne dag, De herrer underofficerer

Fra min dag

Februar 191

Vi marcherede ud i Ypernbuen. Tyskerne var midt i den b årsoffensiv i 1915. Det var første gang, der var blæst gas u og tyske lig lå og stank op imod den trøstesløse, grå Fland Kompagnierne var decimeret, vi skulle udfylde dem. Inden ind i forreste linie, blev vi trukket frem og tilbage. Da vi ig frem, kom de første granater og ordren om at sprede os ned. Jeg ligger på jorden, hjertet banker, og jeg forsøger andre at komme så hurtigt som muligt ned i jorden med Men mens det lykkes for de andre, lykkes det ikke for m officeren kommer krybende, mens han bander: „Se så for komme i gang!“

allerede tidligere gennem mine digte været i forbindelse som Pfemfert som den eneste i Tyskland førte opposi-
tion imod den obligate krigsbegejstring. (Og her må jeg sige
et tak til den forvirrede, harmfulde Pfemfert, som i
den tid ødelagde sit værk). Pfemfert, der var kneblet af censur,
disse stemmer og forsøgte sammen med dem at gøre tingene
i det mindste i store træk. En digtantologi, som var lavet
med ordene: „Denne bog, et asyl for en i dag hjemløst
jeg op imod denne tid . . .“ Det første tilløb til at kæmpe
med kunstneriske midler.

Efter to års skyttegravstjeneste fik jeg sinecure-poster.
flyverafdeling. Så meldte jeg mig til et frontteater, der lå
Det tiltalte mig mere, fordi jeg så kunne udøve mit erhverv
stadig mit erhverv adskilt fra ideen, som beherskede mig.

Organisatoren og den kommende direktør Eduard B.
mig elegisk tilbagelænet, foran ham sad en ung mand med
formede læber og umilitæriske pandehårstjævser. Han
drengens ansigt stod fuldstændig i modsætning til hans pro-
fession. Han behandlede mig fra oven og nedefter. B.
rede ham som digter, hvorpå han straks gav sig til at frem-
sine lyriske digte. Han var dengang udgiver af *Neue*
bl.a. Johannes R. Becher, Ehrenstein, Huelsenbeck, Geo-
dauer, E. J. Gumbel, Theodor Däubler, George Grosz,
Schüler, Hans Blüher og Mynona var medarbejdere.

Da vi sammen forlod kontoret, var vi venner og vi
at være det. Det var Wieland Herzfelde, den senere leder af
Verlag.

Frontteatret kom i gang. Ensemblet, som først kun be-
havde hovedkvarter i Kortrick. Derfra vandrede det lang-
nåede så langt frem til tropperne, som omstændigheds-
En mærkværdig kontrast: Teatret spillede i sønderskudte
var ikke „ophøjet kunst“, derimod „Die spanische
Huckebein“, „Charleys tante“, „Sommer i Tyrol“ og
over at spille ungdommelige levemænd havde jeg osse
Den komiske gamle mands rollefag var overladt til
havde fået skudt et øje og en del tænderne ud. Soldaterne
at revne af grin, når han trådte ind på scenen. Senere
til vores ensemble. Men repertoiret forandrede sig i
„kunst“ brugt som opmuntring (ligesom man i dag har
foldige gange: mennesket, som har arbejdet hele dagen
afspænding om aftenen).

med *Aktion*,
itionelt frem
de en forsin-
den følgende
aren, samlede
gene tydelige
i felten, slut-
løs idé, stiller
empe politisk

Først ved en
ge var startet.
erv. Jeg holdt
mere og mere.
üsing modtog
med kirsebær-
s drømmende
etentiose arro-
sing præsent-
oredrage et af
Jugend, hvor
rg Trakl, Lan-
e, Else Lasker-

blev ved med
eder af Malik-

estod af mænd,
ngs fronten og
nederne tillod.
te byer, og det
"Fliege", „Hans
den slags. Ud-
komikerroller.
en soldat, som
ne var nær ved
kom der damer
ikke. Her blev
erklæret mang-
n, har brug for

Indtil da havde jeg kun set livet i litteraturens hulspejl, men med krigen var der sket en omvæltning: fra nu af så jeg litteratur og kunst i livets hulspejl. På den anden side havde krigen som en kæmpemæssig støvsuger suget alle erindringer om det tidligere liv væk. Jeg var tvunget til „igen at begynde helt forfra“. Det, jeg skrev fra nu af, var ikke kunst, heller ikke opøvet gennem kunst, det var derimod liv, som var opøvet gennem erkendelse.

Jeg nævner dette, fordi man har travlt med min genealogi ligesom med enhver anden kunstners (hvad der naturligvis er fuldstændig berettiget). Sådan som man i dag siger, at jeg har lånt af russerne, og at jeg er Meyerhold-epigon, sådan har man også engang sagt (et eller andet sted må det da komme fra), at jeg er elev af Reinhardt. Intet af det passer. Da jeg først kom til Berlin i 1918 – og altså slet ikke har oplevet Reinhardts glansperiode – og kun så stykker, som stofmæssigt ikke interesserede mig synderligt, kan der overhovedet ikke være tale om nogen indflydelse. Jeg var naturligvis heller ikke påvirket af opførelserne i München (det kan da kun have været i negativ retning).

Kun én eneste skuespillerpersonlighed rager op af hele denne tid:

Filmtegning fra »Schwejk« af George Grosz

Albert Steinrück, som jeg i min tid i München anså for mest geniale skuespiller, og hvis figurer (Woyzeck, K. Mahl der Spötter og Hermann der Cherusker) osse levede krigen. Åndeligt spændt trods den ydre kraft, tyrenakkeansigt med de røde muskelbolde – sådan var den daværende Steinrück, trænet, ikke ensidig, verdensmand, digterven, m. a. s. alle problemerne, typen på skuespilleren, som jeg ønsker mig i dag.

I lang tid, til 1919, var kunst og politik to veje, der løb af hinanden. Følelsesmæssigt var der ganske vist sket en forening. Kunst for kunstens skyld var ikke længere i stand til at finde fred. På den anden side så jeg stadig ikke de to vejes skilsmisse. Hvor et nyt kunstbegreb måtte opstå, aktivt, kampglad, på det følelsesomsving måtte bistås af en teoretisk erkendelse, og mulere alt det, som jeg anede. Denne erkendelse var en for mig.

Ordet fred var alfa og omega for soldaterne. Man talte om freden. Den var rettesnor for alt, hvad man gjorde. Den var redningen. Jo mere den lod vente på sig, jo mere længtes man efter den. Og jo mindre vidste man besked med, hvor den skulle komme fra, og hvem der skulle komme med den. Og da man ikke kunne svare på det, håbede man på et under. Dette under skete med meddelelsen om revolutionen i Rusland. Og det var et under, strålende, da radiomeldingen „Til alle“ kom under den revolution.

Folkekommissærens radiomelding (Lemlæstet)

Zarskoje Selo, d. 2

Til de krigsførende landes folk!

Den sejrriige arbejder- og bonderevolution har stillet sig selv spørgsmålet på spidsen ... Nu opfordres alle klasser og partier, alle krigsførende lande til at stille sig selv spørgsmålet, om de er villige til sammen at optage forhandlinger om øjeblikkelig våbenstilstand og almindelig fred. Det vil afhænge af svaret på dette spørgsmål, om vi skal gå et nyt skrækkeligt vinterfelttog og om Europa osse i fremtiden skal oversvømmes af blod. Dette spørgsmål sætter vi på spidsen. Den foreslåede fred foreslår, skal være en fred mellem folkene, det er en forståelsens fred, som sikrer ethvert folk fred.

økonomisk og kulturel udvikling. Arbejder- og bonderevolutionen har bekendtgjort sit fredsprogram ... Den sejrriige revolutions regering savner det professionelle diplomatis anerkendelse. Men vi spørger folkene, om deres tanker og håb kommer til udtryk gennem det reaktionære diplomati, om folkene tillader, at den store fredsmulighed, som er opstået gennem den russiske revolution, lades upåagtet. Svaret på dette spørgsmål ... (forstyrrelse) ... „Ned med vinterfelttoget! Freden og folkeforbrødringen leve!“ Folkekommissær for udenrigsanliggender: Trotzki. Formand for folkekommissærernes råd: Ulianow Lenin.

Et kæmpemæssigt håb bredte sig i alle og stjal interessen fra alle andre begivenheder. Det spændte sin bue langt ud over krigens afslutning. Baggrundene blev pludselig belyst. Det udefinerbare, som indtil da lignede „skæbne“, tog håndgribelige former, dets begyndelse og slutning blev uheroiske, nøgterne, klare. Man erkendte forbrydelsen, og med denne erkendelse kom den uhyre vrede over at have været en brik i anonyme kræfters spil. (Som jeg senere ville vise i „Rasputin“: den almægtige småborgersjæl, som dengang regerede over folkenes skæbne!) Oppositionen imod en kultur, som havde ladet sig knægte af en sådan politisk og økonomisk „ordning“.

Ganske vist kunne vi stadig ikke se den russiske revolutions drivkræfter. Dens betydning for den store kommende revolution forstod vi ikke. På grund af det militære sammenbrud og tyskernes sejr på den russiske front troede man, at man hurtigt kunne slutte fred, og samtidig rystede man af angst for, at denne fredsslutning osse betegnede afslutningen på den russiske revolution. (Jeg husker endnu, at jeg nævnte dette synspunkt i Pfemferts boghandel, efter at jeg var kommet hjem fra fronten, og nu i dag fører jeg det kølige forhold og senere åbne fjendskab, der opstod mellem os, tilbage til denne udtalelse.)

Novemberdagene kom. Luften var fuld af paroler: „Franskmændene løber over – Overalt på fronten finder forbrødringer af divisioner sted – Matroserne har hejst røde faner.“ Der stod soldater på alle gadehjørner, de gik omkring og diskuterede; så kom der opfordringer til – ingen vidste hvorfra, tilsyneladende endda fra officererne – at oprette arbejder- og soldaterråd.

Jeg var med teatret i Hasselt i Belgien. Det første møde fandt sted på soldaterhjemmet. Talerne var gennemgående officerer, alt, hvad de sagde, gik efter melodien: „Hold ro og orden, hold sammen, lyt kun

til jeres hidtidige foresatte, hæren må føres tilbage“ o.s. trådte en præst frem, som jeg personligt kendte som en soldaterudbyttere. Nu stod han og talte om „brødre i J“, „hans brødre“ og „vi har været forbundet af alle menneskers kærlighed til alle mennesker og af pligten over for hjemlandet“. Tidligere havde han fængslet hvert et skarn, som ikke hilste på ham. (Han var selv en yderst elegant repræsentant for de officersmæssigt klædte Guds mænd på tysk side i verdenskrigen). Det gik for vidt; jeg bryder mig ikke om at holde taler, men jeg tvunget til at gribe ind, og denne tale, den eneste jeg hørte om revolutionen, var fuld af anklage imod disse repræsentanter for stendommen og særligt ham. De havde ikke forhindret verdenskrigens udbrud, verdenskrigen var, hvilket var deres pligt, men nu ville de forhindre revolutionen. De stillede sig igen på officerernes side. Dringen om fire års undertrykkelse og lidelser fik mig til at se på dem som rev de tusind soldater med. Et virkeligt soldaterråd trådte frem, det for officersrådet, og en delegation krævede generalens afsked.

Tilbage til Tyskland. Først hjem. Da jeg kom tilbage til Berlin, var bøgerne, stilehæfterne og møblerne stadig på deres pladser, men værelset var blot med den forskel at den borgerlige sikkerhed var sunket væk under dem. – Genstandene hang i luften ligesom bomberne i de huse, som en granat har revet ydervæggen af. Krigen var over, men ringerne forblev lige så store som Europas, der græd over sin tabte rigdom. Måned for måned. November. Regnfuld – våd. „Hjælp“ lå på gaden. Forretningerne gik dårligt. Osse min fars, han som delvis var placeret i krigslån, skrumpede hurtigt ind i sig selv. Gode tider. Wilhelms stat og Helfferichs katastrofepolitik blev gennemført. Middelstandens ekspropriation og misbrugt tillid blev gennemført hos de mennesker, som den støttede sig til – den gamle republikken, som nu overtog denne arv. Men de ulykkede sig selv. Nu bebyrdede de sig på ny med skyld, da de kastede sig over indsigten og sanktionerede de sande skyldige gennem deres egen tænkemåde. Dumt, men konsekvent. Jeg kunne blot ikke bære det, men når jeg så mig om, så forekom alt mig at være lige så løst, lige så håbløst og meningsløst som for fire år siden.

Jeg brændte efter at komme til Berlin, „bolschevismen“. Jeg tænkte vagt på min profession, men jeg vidste ikke, hvor jeg skulle udøve den.

Berlin, januar 1919

På gaderne det helt store virvar. Diskussionsklubber på

v. Til sidst
f de værste
esu navn“,
skers fælles
met“. Sam-
forskrifts-
sasant for
enskrigen.)
nen her var
holdt under
ter for kri-
den forbry-
vill de for-
side. Erin-
t finde ord,
rådte i ste-
kårde.

il Marburg,
plads i mit
ds gulv var
som værel-
Kun bekym-
sine lig og
Lærstyrken“
vis formue,
i den føl-
havde gen-
len og for-
et var ikke
lige bedrog
ede vrag på
reaktionær
begribe det;
så formåls-

s højborg“.
hvordan og

alle gade-

hjørner. Vældige demonstrationer, iværksat af arbejdere og medløbere, møder på Unter den Linden, i Wilhelmstrasse, opdelt efter partier, kommunister og socialdemokrater. Deres skilte stikker lige i vejret: „Ebert – Schneidemann leve!“ „Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg leve!“ Alle er grebet af en mærkelig ophidselse. Vilde skældsord flyver frem og tilbage. Ak og ve når det ene parti får fat i et af det andet partis skilte. Det bliver ødelagt på fortovet.

Engang så jeg en vidunderligt spændende kamp: nogle kommunister var trængt ind i socialdemokraternes rækker. Omkring tredive næver holdt fast på det omstridte skaft. Men da kræfterne på begge sider var lige store, svajede skiltet ikke. Det stod stille over den kæmpende menneskeflok. Langsomt begyndte det dog at bøje nedad, men en åndsnærværende socialist sprang op og hev plakaten af skaftet, nu fløj det afsted over hovederne, blev igen løftet op et andet sted, og fra tusind struber brølede det: „Ebert – Schneidemann leve!“ Og ligeså vredt lød det fra den anden side: „Ned med dem, ned med dem, ned med dem!“ Og det forplantede sig endeløst rundt om hjørnerne. Kort efter lød et andet råb højere: „Liebknecht leve!“ Alle løb hen til et gadehjørne, hvor man havde standset en droske. Liebknecht sad i den. Han var nødt til at tale: En tale om begivenhederne, ladet med argumenter, gennembævet af selvoplevelse. I min erindring står den over hans lig som en levende, blussende flamme, der heller ikke kan slukkes med blod. Om aftenen bragede de første skud.

I Berlin mødte jeg Herzfelde igen. Han førte mig sammen med sin kreds: hans bror Helmut (den senere John Heartfield), George Grosz, Mehring, Richard Huelsenbeck, Franz Jung, Raoul Hausmann o. s. v. De fleste af dem hørte til dada. Der blev talt uhyre meget om kunst – og kun med henblik på politik. Vi slog fast, at denne kunst kun kunne være et middel i klassekampen, hvis den overhovedet skulle have værdi. Fulde af erindringer om det, der lå bag os, skuffede af vores forhåbninger til livet, som vi var, kunne vi kun se verdens redning i den yderste konsekvens: proletariats organiserede kamp, magtovertagelse. Diktatur. Verdensrevolution. Rusland var vores ideal. Jo stærkere denne følelse blev, jo kraftigere skrev vi ordet handling på vores kunsts faner, da vi i stedet for proletariats ventede sejr oplevede den ene skuffelse efter den anden. (Overspændtheden afløstes derved af den upatetiske, hårde kamp, som vi voksede ind i.) Vi begravede Liebknecht, fredsviljens fanfare, som var nået ud til os i skyttegravene og ind gennem vores åndelige pigtrådspærringer. Og Rosa Luxemburg. Golgathagaderne: Unter den Linden, Marstall, Chausseestrasse... Tusinder af proletarer farvede Ber-

lins brolægning rød – og nu måtte vi erkende, at deres dem, som vi under hele krigen havde betragtet som vo mænd: socialdemokraterne. Vi trådte allesammen ind forbundet.

Det var med hensigt, at jeg havde bundet mig politisk. Osse allerede have stillet kunst i politikens tjeneste, havde vidst på hvilken måde. Indtil nu havde denne kre tagelse af Grosz, hvis skarpe politiske tegninger var det stød, ikke lavet andet end de dadaopførelser, som man la og bekæmpede i bourgeoiskredse. Under devisen „kunst gyndte dadaisterne at bygge dem op. Vi gik løs på det k „Kurfürstendammpublikum“ med oplæsning af helt uf multandigte, med legetøjsrevolvere, WC-papir, falske sk af Goethe og Rudolf Presber.

Men denne ballade havde osse en anden betydning. stormere gjorde rent bord ved at vise alt med modsat fo der kom fra den borgerlige lejr, nærmede sig nu den sa delse, som proletariatet osse måtte nærme sig kunsten gen

Mens følelsesstormene fra 1918/19 lagde sig mere og konkrete politiske krav antog stadig skarpere konturer, og på deres side berøvede kunsten dens følelser eller – ifø terminologi – „indefrøs“ og „nedkølede“ dem, kom der sesinvasion fra Oh-menneske-dramatikernes side. Osse d tik var selvfølgelig en „revolution“, men den var ind Mennesket, den enkelte, sætter sig op imod skæbnen. H de andre, „brødrene“. Han ønsker alle del i alles „ka ydmyghed. Denne dramatik er lyrisk, d.v.s. udramatisk. matiserede lyriske digte. I elendigheden under krigen, var maskinens krig mod menneskene, søgte man efter „sjæl“ ved negation. Denne dramatik var altså dybest se en reaktion på krigen, men imod dens kollektivismen, fundne jegbegreb og for førkrigstidens kulturelle elemen ristisk for hele denne retning og samtidig den største suc Tollers „Wandlung“. Her mødtes det selvoplevede (det skæbnemæssige (det dramatiske) og det politiske (det ep vægten af „digter“ i Toller, som ikke beskæftiger sig gerninger, men derimod formulerer domme, vurderinger etisk stof „digterisk“, er årsagen til, at det ikke er bleve ikke er blevet til et „tidsstykke“, som når ud over sin ege blevet af „evig værd“, heller ikke i ren kunstnerisk forst

Da jeg åbnede mit eget teater i Königsberg i vintere

mordere var
res rednings-
i Spartakus-

Jeg ville vel
nvis jeg blot
ds med und-
første frem-
atterliggjorde
er lort“ be-
kunstelskende
forståelige si-
kæg og digte

Disse billed-
rtegn, og de,
amme begyn-
nem.

mere, og de
g dadaisterne
ølge den nye
en ny følel-
denne drama-
individualistisk.
an kalder på
erlighed“ og

Det er dra-
som virkelig
et menneskets
et reaktionær,
for det gen-
ter. Karakte-
ces var Ernst
lyriske), det
piske). Over-

med kends-
og abstrakt-
et til fanfare,
n tid, ikke er
and.

en 1919/20 -

det hed betegnende nok „Das Tribunal“ (Tribunalet) - planlagde jeg en iscenesættelse af „Wandlung“, som skulle adskille sig principielt fra berlinerudgaven ved, at jeg byggede scenerne så realistisk op som muligt (sådan som jeg virkelig havde oplevet krigens realitet). Jeg beskæftigede mig endda med sproget for at kunne foreslå Toller en passende måde at løse sproget fra sin lyriske ekspressionisme på (han

Das Tribunal

Kammerspielbühne im kleinen (Gebäude)-Saal der Stadthalle
Besetzung: Erwin Piscator und Oskar E. Spaun

August Strindberg:

Gespensersonate

Deutsch von Ernst Schrag

Stellvertretung: Oskar E. Spaun

Personen

Der Alte, Direktor Hummel	Wolfgang L. Bartels
Der Student, Kirchenholz	Erwin Piscator
Das Mädchen, Erbsenbutter	Marie Römer
Die Pförtnerin	
Der Lote, Anstalt	
Die dunkle Dame, Tochter des Lotes und der Pförtnerin	
Der Oberst	Oskar E. Spaun
Die Waise, Frau des Obersten	Frieda Marie Scharf
Der Vornehme, gen. Baron Schankberg	
(verlobt mit der Tochter der Pförtnerin)	
Die Verlobte, Hummels frühere Verlobte	
Das Fräulein, Tochter des Obersten	Elise Juretz
(ist die Tochter des Alten)	
Johannsen, Diener bei Hummel	Alexander Streichen
Bergelson, Bedienter beim Obersten	Rudolf Bennet
Die Kellnerin beim Oberst	

1. Akt: Vor dem Haus des Anstalts.

2. Akt: Im runden Salon.

3. Akt: Das Speisezimmer.

Bühnenbilder: Otto Reigert. -- Möbel: Ulrichs Frau Kellner

Anfang 7½ Uhr. -- Pause nach dem 2. Akt. -- Ende gegen 10 Uhr.

Verlag v. W. G. Schmidt, Berlin, 1919. 10. Aufl.

må tilgive mig, denne afskyelige tanke har været ham i dag!). Denne ekspressionistiske skole blev ikke retning for mig. Jeg var allerede for stærkt politisk engageret. Vi spillede i Königsberg, Wedekind og Sternheim. Toller var under forberedelse af programmerklæringer, ja teatret overhovedet, skabte opposition og studenterkredse, og da jeg oven i købet polemiserede mod kritikere i programhæftet, blev offentligheden og pressen på mig, at jeg var nødt til at lukke teatret.

Da jeg kom tilbage til Berlin, var der skabt endnu mere Dada var mere ondsksfuld. Den gamle anarkistiske spidsborgerskabet, opgøret med kunsten og den øvrige samfundssomhed var blevet hårdere og havde næsten taget form for kamp. Tidsskriftet *Jedermann sein eigener Fussball* (Hver mand sin fodbold) havde stadig tilhørt kategorien af frækt „épigramme“. *Die Pleite* (Fallitten) (udgivet af Grosz og Haase) var en stridshandsken, som man kastede til det borgerlige samfund. Digt og digte var ikke længere orienteret efter kunstnerisk form, men efter politisk virksomhed. Indholdet bestemte formen præcist: formålsløse former fik strammere og hårdere form og fik et indhold, som uden svinkeærinder styrede frem mod et bestemt mål.

Osse jeg havde nu den klare indstilling, at kunst var et skarpt middel til målet. Et politisk middel. Et propagandamiddel. Et pædagogisk. Og disse ord gælder ikke kun i dadaistisk forbindelse med kunsten, færdig!!! I Berlin var der folk, som havde overtaget idé til teatret. Karlheinz Martin, Rudolf Leonhard og Hans Schüller, en tidligere teologisk student, som nu blev Deutsches Teaters organisator.

Et nyt teater opstod.

Vi havde et mere radikalt program end gruppen omkring Brecht. Mindre kunst og mere politik: proletarisk kultur og afdækning af følgende etaper vil vise, hvordan jeg forsøgte at realisere det.

1919/20 Tribunal, Königsberg

1920/21 Proletarisches Theater, Berlin (Diverse forsøg)

1923/24 Central-Theater, Berlin

1924/27 Volksbühne, Berlin

1927/28 Piscator-Bühne, Berlin

1929 Piscator-Bühne, Berlin, genåbning